

Бойко В.П.

Науково-дослідний інститут публічного права

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

В статті актуалізовано сутність адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади в Україні. Зроблено висновок, що правова держава та ефективне справедливе судочинство є невід'ємними взаємопов'язаними явищами правової демократичної держави. Доведено, що об'єктивною необхідністю заперечення усіх сфер правового порядку в Україні, забезпечення її територіальної цілісності та незалежності, розвитку економіки, залучення інвестицій, гарантування прав і свобод громадян є незалежна та ефективна система правосуддя та ефективне її забезпечення. Судді є квіткою есенцією судової влади та мають бути моральною елітою суспільства. Їх добросовісність та професійність, якісний відбір та проходження кар'єри є провідним публічним інтересом суспільства. Нульова толерантність до корупції, височайша добросовісність, належний професіоналізм, стійкість до впливу зі сторони можновладців, здійснення судочинства у відповідності до принципу верховенства права, згідно з яким справедливе рішення є наріжним чинником судової влади є сутністю нового правосуддя України. Підкреслено, що виявлення, фіксація та справедливе притягнення до юридичної відповідальності суддів, які скоїли корупційні діяння є необхідним для громадянського суспільства. Діяльність Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Вищого антикорупційного суду є позитивним чинником очищення судової гілки влади. Проте, зазіхання законодавчою та виконавчою владою, під цим приводом, стосовно зниження гарантій незалежності судової влади буде не виваженим протиправним кроком. Адже, незалежність суду та недоторканість суддів є необхідною умовою функціонування правової соціальної держави. Повага до Європейських цінностей здійснення судочинства з урахуванням практики Європейського суду з прав людини є провідним аспектом забезпечення панування принципу верховенства права при здійсненні правосуддя в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, ефективність, справедливість, публічна адміністрація, судова влада, суддя, сутність.

Актуальність дослідження. Адміністративне право України як галузь права є унікальною за своєю сутністю, яка регулює специфічні суспільні відносини у сфері державного управління. Оскільки органи судової влади прямо пропрційно відносяться до вказаної сфери, то і регулюються вони вудповідно за принципами адміністративного права.

Органи судової влади покликані на забезпечення законних прав та інтересів громадян. Ця окрема гілка влади повинна бути незалежною, некорумпованою та самостійною для того щоб це зробити.

Її ефективність це одна із ключових складових сучасної європейської правової держави, якою є Україна. Для того щоб забезпечити правосуддя в нашій країні на високому рівні, якому будуть довіряти громадяни. Необхідно найвищим чином безперервно постачати продуктивність розгляду

і вирішення різного роду судових справ на судових засіданнях.

Ефективність цієї сфери виявляється у прояві корисного результату забезпечення правосуддя. Тому для забезпечення ефективності захисту порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб виникає необхідність визначення поняття та дослідження сутності адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади в Україні.

Огляд останніх досліджень і публікацій. До проблематики визначення сутності адміністративно-правового забезпечення ефективності судової влади звертали свою увагу такі вчені-юристи С. Бондар, А. Борко, О. Гумін, О. Дручек, Р. Ігонін, І. Іерусалімова, О. Клименко, Я. Лазур, Н. Литвин, А. Олійник, І. Прошутя, К. Степаненко, К. Толкачев та інші. Проте, до аналізованих нами питань вони зверталися лише побічно,

досліджуючи інші більш загальні, спеціальні чи суміжні виклики.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі праць вчених-юристів виявити та описати сутнісні характеристики адміністративно-правового забезпечення ефективності судової влади України.

Виклад основних положень. Відповідно до академічного тлумачного словника української мови, сутність – це найголовніше, основне істотне в кому-, чому-небудь; суть, зміст. У філософії – головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення [1].

Термін «ефективний» означає, той який приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект [2].

Відповідно до цього, головним завданням цього дослідження є виявлення основного чинника забезпечення потрібного результату судової гілки влади, згідно із сучасними тенденціями розвитку нашого суспільства.

В. Татьков вважає, що реформування судової системи, в тому числі вжиття постійних заходів для належної організації їх роботи, завжди залишається актуальним та пріоритетним завданням. Ефективність правосуддя залежить не лише від визначених процесуальних форм її здійснення, професійної якості всього суддівського корпусу, але й безпосередньо від зовнішньої і внутрішньої організаційної, управлінської діяльності суду. Так, основними критеріями оцінки ефективності господарського судочинства є: доступність і незалежність суду, якість кадрового складу судової системи – професіоналізм суддів і працівників апарату суду, ефективність судового управління – управління як судовою системою так і окремим судом, довіра до суду. Однією з важливих умов доступності правосуддя є поінформованість особи про організацію і порядок діяльності судів. Правосуддя не стане доступним, якщо система судів лишатиметься для особи складною та незрозумілою щодо визначення компетентного суду для вирішення її справи. Завданням подальшого розвитку правосуддя є підняття на більш високий якісний рівень утвердження верховенства права у суспільстві та забезпечення кожній людині, а так само і кожному суб'єкту господарської діяльності права на справедливий розгляд незалежним і неупередженим судом [3].

Таким чином, чимала кількість об'єктивних чинників впливають на ефективність відправлення правосуддя в Україні.

Безперечно, першим і найважливішим питанням стратегії української судової влади є забезпечення незалежності суддів та самостійності судової системи на державному, інституційному та індивідуальному рівні, захист від будь-якого впливу. Незалежність суддів є невід'ємною складовою їхнього статусу, конституційним принципом організації та функціонування судів і професійної діяльності суддів. Незалежність суддів полягає передусім у їхній самостійності, непов'язаності при здійсненні правосуддя будь-якими обставинами та іншою, крім закону, волею. Гарантована Конституцією України незалежність суддів забезпечується в тому числі гарантованим державою особливим порядком фінансування судів і діяльності суддів, що спрямований на встановлення належних умов для здійснення незалежного правосуддя. Не зважаючи на окремі позитивні зрушення, що окреслились у питанні фінансуванні судів після проведення судової реформи, практика сьогодення вимагає подальшого посилення фінансових гарантій судової системи за відсутності яких неможливе існування саме ефективного судочинства. Тому не випадково суддівська спільнота визначила на найближчу перспективу одним із стратегічних завдань розвитку судової влади покращення стану фінансування, що передбачає забезпечення достатньої кількості необхідних ресурсів для покриття витрат щодо здійснення правосуддя, а також запровадження належного і прозорого управління та ефективного використання ресурсів [3].

Згідно із вищезазначеним незалежність, неупередженість та самостійність судової гілки влади залишаються головними чинниками для якісного та ефективного судочинства.

Крім того, можемо підвести ризику та зробити висновок, що все ж таки ключовою фігурою в судовій системі є суддя, тому саме від нього залежить ефективність функціонування судової гілки влади. Такі невід'ємні якості, як: компетентність, професіоналізм, сукупність вмінь та знань формують такі елементи як якість та ефективність судового рішення.

Крім того, суддя повинен бути добре змотивованим, щоб якісно, ефективно, незалежно та неупереджено здійснювати правосуддя. Для цього суддя повинен бути забезпечений високою заробітною платою, має бути гарантована безпека для нього та членів його родини.

Обов'язковою умовою підвищення якості судової діяльності є також спеціалізація судів та суддів, хоча не всі науковці поділяють цю точку

зору. Сенс спеціалізації полягає у забезпеченні належної якості та ефективності правосуддя, його доступності для людей [4].

Чуприна Ю. пропонує здійснювати оцінку ефективності функціонування судової влади за наступними критеріями: якість виконання обов'язків і завдань, що визначається на підставі таких показників як: а) кількість справ, які розглядалися суддею; б) кількість повернутих справ, тобто якість судового розгляду; в) оперативність розгляду справ; професійну компетентність, яка тісно пов'язана з попереднім показником, засновується на професійних знаннях, і може виходити також із якості судового розгляду; етика поведінки, яку можна встановити шляхом встановлення кількості звільнень суддів і причин цих звільнень порівняно з попереднім періодом, та кількості випадків притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Крім того, про якість здійснення правосуддя може свідчити і оцінка корумпованості судової влади [5].

Ми вважаємо, що вище перераховані критерії оцінки ефективності функціонування судової влади є об'єктивними та повністю відповідають сьогоденним нормам оцінки обставин надання послуг судочинства в нашій державі.

Критерієм спеціалізації є предмет спірних правовідносин і властива йому відповідна процесуальна процедура. Спеціалізація судової системи як спеціальний прояв загальнотеоретичного принципу розподілу функціональних повноважень може мати зовнішні та внутрішні прояви. Конкретні форми реалізації принципу спеціалізації індивідуальні для кожної держави, оскільки є результатом її історичного розвитку, традицій, розвинутої правової системи і соціально-економічного стану суспільства. Перед європейськими державами, які нещодавно увійшли до Ради Європи або до Європейського Союзу, також постало завдання реалізації принципу спеціалізації у побудові судової системи. Розуміючи важливість відповідності судових систем міжнародним стандартам, більшість із них виходила з того, що «зовнішня» спеціалізація є переважно результатом політичної доцільності та економічної спроможності створити і утримувати ще одну складову системи, а «внутрішня» спеціалізація є об'єктивною необхідністю, що без надмірних витрат (фінансових, організаційних, кадрових, ресурсних) здатна забезпечити реалізацію права людини на правосуддя, що здійснюється компетентним, фаховим судом [5].

Слід звернути увагу на те, що оцінювання ефективності діяльності судів під час надання судових

послуг може здійснюватися як різними суб'єктами всередині судової системи, так й особами, які звертаються до судових органів. Так, наприклад, особа, яка звертається до адміністративного суду з позовом, навряд чи може дати оцінку судовому адмініструванню, яке пропонується як критерій проектом «Система оцінки якості роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи». Дати оцінку лідерським, професійним та управлінським якостям голови суду чи керівника апарату суду можуть лише працівники конкретного адміністративного суду. Тому система критеріїв оцінювання ефективності діяльності судів під час надання судових послуг повинна задовольняти оцінку ефективності їхньої діяльності незалежно від суб'єктів її здійснення [6].

Для адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади в Україні потрібна підтримка та сприяння держави і тільки в цьому випадку можна розраховувати на позитивний результат. Так, наприклад у вересні 2002 року, було створено Європейську комісію з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ). На сьогодні СЕРЕЈ є унікальним органом для всіх європейських країн, що об'єднує експертів 47 держав – членів Ради Європи, що створений оцінювати ефективність функціонування судових систем, а також пропонувати практичні інструменти і заходи для надання більш кваліфікованих судових послуг. Особливий акцент робиться на порівнянні Європейських судових систем і обміну знаннями про те, як вони функціонують [7].

За цим проектом було створено «Контрольний перелік сприяння якості правосуддя та якості роботи судів» - перший інструмент, розроблений робочою групою з питань якості роботи (GT-QUAL) Європейської комісії з питань ефективності правосуддя Ради Європи у 2008 році. Цей інструмент створений для збору інформації та здійснення аналізу відповідних аспектів, пов'язаних з якістю правосуддя та роботи суду. На відміну від інших моделей моніторингу якості (системи судової досконалості, наприклад), він зосереджується на трьох рівнях – на державному рівні, рівні суду та рівні окремого судді. Головна мета цього інструменту - допомогти правовим системам у зборі належної інформації та аналізі відповідних аспектів щодо питань якості [7].

Тим самим, аналіз ефективності функціонування судової гілки влади дає можливість виявити її недоліки. Крім того, за допомогою Європейської комісії з питань ефективності правосуддя є можливість аналізувати ефективність роботи не лише

власної судової системи, а й інших Європейських країн світу. Загалом, стратегія та політика цього проекту виявляється в наступному: – удосконалення робочих та операційних процесів; – якісний підбір кадрових ресурсів та статусу суддів; – оцінка засобів правосуддя; – оцінка ефективності доступу до правосуддя та комунікація з відвідувачами та громадськістю.

Ключовими критеріями діяльності адміністративних судів під час надання судових послуг варто визнати своєчасність розгляду справи адміністративної юрисдикції та якість винесених суддею адміністративних судів рішень. Зазначені критерії в сукупності дають уявлення про те, яким має бути досконалий адміністративний суд, тобто суд, у якому повною мірою реалізовані базові правові цінності демократичного суспільства: верховенство права, незалежність суду тощо. Такі критерії та показники охоплюють практично всі суттєві аспекти діяльності суду, не обмежуючись лише показником «скасованих чи змінених рішень». За допомогою зазначених критеріїв можна проводити внутрішню оцінку ефективності діяльності адміністративних судів, зосереджуючи увагу саме на ефективності діяльності системи адміністративних судів чи конкретного адміністративного суду, спрямованої на захист прав, свобод людини та громадянина [6].

Крім того, для ефективності надання судових послуг з урахуванням проведеного аналізу міжнародної практики оцінювання діяльності органів правосуддя О. Іванченко запропонував ввести систему критеріїв оцінювання ефективності судів під час надання судових послуг в такому вигляді: якість судового рішення, доступність адміністративного суду, своєчасність розгляду справи адміністративної юрисдикції, професіоналізм суддів і працівників апарату суду, рівень громадської довіри до суду [6].

І дійсно, оцінювання якості надання правосуддя громадянами нашої держави, може покращити ситуацію щодо адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади держави в цілому. А запропоновані автором критерії оцінювання слід застосувати на практиці.

Отже, сутність адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади в Україні полягає в: якісному підборі та підготовці кадрів для відправлення судочинства. Такі невід’ємні якості, як: компетентність, професіоналізм, сукупність вмінь та знань судді формують такі елементи як якість та ефективність судового рішення; у високій мотивації та створенні умов для здійснення якісного, ефективного, незалежного та неупередженого правосуддя. Крім того, суддя повинен бути забезпечений високою заробітною платою, йому має бути гарантована безпека для нього та членів його родини; – в якій оцінці надання правосуддя громадянами нашої держави, що може виправити помилки та покращити ситуацію щодо адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади держави в цілому.

Висновки. Усе вище наведене дає можливість сформулювати наступні узагальнення щодо сутності адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади в Україні: об’єктивною необхідністю заперечення усіх сфер правового порядку в Україні, невід’ємним і головним чинником якого є незалежна та ефективна система правосуддя, є ефективне забезпечення судової влади; судді є квіткою елітою підготовка суспільства якісного кадрового потенціалу судової гілки влади для відправлення правосуддя, і хоча це ще завжди відповідає дійсності [8]; нульова толерантність до корупції, височайша доброчесність, належний професіоналізм, стійкість до впливу зі сторони можновладців, здійснення судочинства у відповідності до принципу верховенства права, згідно з яким справедливе рішення є наріжним чинником судової влади є сутністю нового правосуддя України; повага до Європейських цінностей здійснення судочинства з урахуванням практики рішень Європейського суду з прав людини є провідним аспектом забезпечення панування верховенства права в судовій системі України; правова держава та ефективне справедливе судочинство є невід’ємними взаємопов’язаними явищами.

Список літератури:

1. Словник української мови: в 11 томах. Том 9. 1978. С. 860.
2. Словник української мови: в 11 томах. Том 2. 1971. С. 492.
3. Татьков В. На шляху до ефективного судочинства. 2020. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/%D0%B4%D0%BE%D0%BF_%D1%82%D0%B0%D1%82.pdf
4. Онопенко В. Про здійснення судочинства у 2006 р. і завдання на 2007 р. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 4. С. 2-3.

5. Чуприна Ю. Концептуальні засади оцінки ефективності функціонування судової влади. 2019. URL: <http://kbuaa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/2/19.pdf>
6. Іванченко О. Система критеріїв оцінювання ефективності діяльності суддів під час надання судових послуг. 2019. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/48.pdf>
7. Звіт про результати оцінювання пілотних судів на основі моделі «Контрольний перелік сприяння якості правосуддя та роботи суддів» Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ). 2018. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/CMI_Checklist_Report.pdf
8. Верховний Суд звільнив свого голову Князева через стося доларів. Усі деталі справи. BBC. 2023. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-65612970>

Boiko V.P. THE ESSENCE OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT FOR THE EFFECTIVENESS OF THE FUNCTIONING OF THE JUDICIARY IN UKRAINE

The article updates the essence of administrative and legal support for the effectiveness of the functioning of the judiciary in Ukraine. It was concluded that the rule of law and effective and fair justice are inseparable and interrelated phenomena of the rule of law democratic state. It has been proven that the objective necessity of denying all spheres of the legal order in Ukraine, ensuring its territorial integrity and independence, economic development, attracting investments, guaranteeing the rights and freedoms of citizens is an independent and effective justice system and its effective provision. Judges are the essence of the judiciary and should be the moral elite of society. Their integrity and professionalism, quality selection and career progression are the leading public interest of society. Zero tolerance for corruption, the highest integrity, proper professionalism, resistance to influence from those in power, the administration of justice in accordance with the principle of the rule of law, according to which a fair decision is the cornerstone of the judicial power, are the essence of the new justice system of Ukraine. It is emphasized that identifying, recording and justly bringing to justice judges who have committed corrupt acts is necessary for civil society. The activities of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office and the High Anti-Corruption Court are a positive factor in cleaning up the judicial branch of government. However, encroachment by the legislative and executive authorities, under this pretext, in relation to the reduction of the guarantees of the independence of the judiciary will be an ill-considered illegal step. After all, the independence of the court and the inviolability of judges are a necessary condition for the functioning of the legal social state. Respect for the European values of the administration of justice, considering the practice of the European Court of Human Rights, is a leading aspect of ensuring the rule of law in the administration of justice in Ukraine.

Key words: administrative and legal support, efficiency, judge, judicial power, justice, public administration, substance.